

TANULMÁNY

Az információforrások védelme az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

✉ Kóczyán Sándor jogász (Budapest)

Az újságírók információforrásainak védelme, a forrásvédelemhez való jog a sajtószabadság egyik legfontosabb eleme. Ennek biztosítása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a sajtó megfelelően el tudja látni legfontosabb feladatát, a közvélemény tájékoztatását a közérdeklődésre számot tartó ügyekben. Kérdés tehát, hogy az újságírókat milyen mértékben illeti meg az a különleges jogosultság, hogy megtagadhassák bizalmas forrásaik kilétének felfedését. Az Emberi Jogok Európai Bírósága széleskörű védelemben részesíti az újságírók információforrásait, amely védelmet a sajtószabadság egyik alapvető feltételének tekinti. Említést érdemel az Európa Tanács forrásvédelemről ajánlása is, amely részletesen meghatározza tagállamok számára a források védelmének követelményeit és azokat a garanciális feltételeket, amikor az újságíró kivételesen mégis a források felfedésére kötelezhető.

I.

Az Európa Tanács ajánlásai az újságírók információforrásainak védelméről

Az újságírók forrásvédelemhez való jogán legszűkebb értelemben azt értjük, hogy az újságíró számára információt átadó, de neve elhallgatását kérő személy kiléte titokban maradjon, azaz az újságírót ne lehessen arra kényszeríteni, hogy informátora kilétét felfedje. Az információforrások védelme „lényeges eleme”, „alapfeltétele” a véleménynyilvánítás és a sajtószabadságnak, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a közvélemény a közhatalom beavatkozásától mentesen, szabadon juthasson hozzá bármilyen eszméhez és információhoz, illetve biztosított legyen az információk szabad áramlása. A forrásvédelem jogát ma már számtalan nemzetközi egyezmény, újságírásról szóló nemzetközi okmány is megerősít, illetve a demokratikus országok döntő többsége is kifejezetten elismeri.

A tömegkommunikációs politikáról 1994. december 7-8. között Prágában folytatott IV. európai miniszteri konferencián elfogadott, az újságírói szabadságról és az emberi jogokról szóló határozat szerint a bizalmas újságírói források védelme lehetővé teszi, hogy annak

segítségével az újságírás hozzájáruljon valódi demokrácia fenntartásához és fejlesztéséhez, a hatóságoknak pedig a forrásfelfedésre kötelezésnél önmegtartóztatást kell gyakorolniuk. A nyilatkozat támogatja, hogy az újságírók önszabályozás – például magatartási kódexek formájában – keretében határozzák meg, miként kell összeegyeztetni ezeket a jogokat más szabadságokkal és jogos érdekekkel, amelyekkel konfliktusba kerülhetnek.¹

1. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2000) 7. sz. ajánlása az újságírók információforrásainak védelméről.

Az újságírói forrásvédelem követelményeinek meghatározása szempontjából az egyik legjelentősebb nemzetközi dokumentum az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2000) 7. sz. ajánlása az újságírók információforrásainak védelméről.² Az ajánlás bevezetője hangsúlyozza, hogy az újságírók információforrásaik védelme alapvető az újságírói munka és szabadság, valamint a média szabadsága szempontjából. Ezért az újságírók számára biztosítani kell azt a jogot, hogy ne fedjék fel informátoraikat, forrásaikat. Az

1 4th European Ministerial Conference on Mass Media Policy (Prague, 7–8 December 1994), The Media in a Democratic Society, Resolution No. 2: Journalistic Freedoms and Human Rights.

2 Recommendation No. R (2000) 7 of the Committee of Ministers to member states on the right of journalists not to disclose their sources of information. [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec\(2000\)007&expmem_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec(2000)007&expmem_EN.asp) (2013. 05. 31.)

ajánlás definiálja az újságíró, az információ és a forrás fogalmát. Az újságíró bármely természetes vagy jogi személy (pl. hírügynökség, kiadó), „aki rendszeresen vagy hivatásszerűen információk gyűjtésével és terjesztésével foglalkozik a nyilvánosság számára a tömegtájékoztatás bármely eszközét igénybe véve.” Ez nem zárja ki a védelemből a szabadúszó vagy rész munkaidőben dolgozó újságírókat sem, illetve szakmai akkreditáció vagy más szervezetben való tagság sem szükséges. Az ajánlás nem tekinti újságírónak azokat, akik például a nyomtatott sajtóba olvasói leveleket írnak, vagy az egyes műsorszámokban vendégként jelennek meg, illetve az internetes fórumokon („computer-based media”) folyó vitákban vesznek részt. A védelem tehát nem terjed ki a magánszemélyek valamennyi kommunikációs formájára. Információnak minősül minden tényközlés, vélemény vagy eszme, amely szöveges üzenet, hang vagy kép formájában jelenik meg. Forrásnak minősül minden olyan személy, aki az újságíró számára információt szolgáltat. Az ajánlás meghatározza a forrás azonosítására alkalmas információt is (pl. forrás neve és személyes adatai, hangja, képe, az információ megszerzésének ténybeli körülményei, a forrás által az újságíró rendelkezésére bocsátott nem publikált információk, újságírók szakmai munkájához kötődő személyes adatai), amely minden olyan információt magában foglal, ami a forrás azonosításához vezethet. Az ajánlás szerint a tagállamoknak a hazai jogukban és gyakorlatukban világosan és egyértelműen elő kell írniuk az újságírók forrásvédelemhez való jogát, összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkével. Az újságíróknak joguk van forrásaik titokban tartásához, és védeni kell azokat a személyeket is (pl. szerkesztők, asszisztensek, külsős munkatársak stb.), akik az újságírókkal szakmai kapcsolatban állva szereztek tudomást az információról. Az újságíró a forrás felfedésére csak az Egyezmény 10. cikk (2) bekezdése alapján kötelezhető, összhangban a strasbourgi Bíróság állandó joggyakorlatával. Az eljáró hatóságnak bizonyítania kell, hogy a kívánt információ megszerzésére nincsenek ésszerű alternatív lehetőségek, vagy azokat a hatóságok már kimerítették, a felfedéshez fűződő közérdek egyértelműen meghaladja a forrás titokban tartásához fűződő közérdeket, a körülmények kellő fontosságúak és megalapozottak, illetve a felfedést nyomós társadalmi szükségesség indokolja. Ilyen, források felfedéséhez fűződő érdek lehet például az emberi élet védelme, súlyosabb bűncselekmények megelőzése vagy súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolt vagy elítélt személy védelme. A nyilvánosságra hozatalt csak olyan szerv vagy személy kérheti, akinek ahhoz közvetlen érdeke fűződik, és a bíróság is csak végső eset-

ben kötelezhet a források felfedésére. Amennyiben az újságírók forrásaikat mégsem fednék fel, velük szemben szankciókat csak bíróság rendelhet el az Egyezmény 6. cikkében biztosított eljárási garanciák betartásával. *Nem alkalmazhatók* az újságíróval szemben a következő intézkedések, ha annak célja az újságíró forrásvédelmének megkerülése, és annak eredménye a források azonosítására alkalmas információk nyilvánosságra kerülése lenne: az újságíró vagy munkaadója kommunikációjának vagy levelezésének lehallgatása; az újságíró, annak kapcsolatainak vagy munkaadójának megfigyelése vagy más hasonló eszköz alkalmazása; házkutatás, lefoglalás vagy más intézkedések foganatosítása az újságíró magán- vagy üzleti célú helyiségeiben, újságírók vagy munkaadók levelezésének, szakmai munkájukhoz kötődő személyes adataik lefoglalása. Az ajánlás szerint a források védelmének elsőbbséget kell biztosítani abban az esetben is, ha rendőrség vagy nyomozó hatóság más ügyben jutott a forrást felfedő információ birtokába. Intézkedéseket kell hozni annak érdekében, hogy megakadályozzák az ilyen információk további, bizonyítékként történő felhasználását a bíróságok előtt, kivéve, ha a felfedés elrendelése egyébként indokolt lenne. Végül az ajánlás kimondja, hogy a tagállami jogi szabályozás nem korlátozhatja azon előírásokat, amelyek alapján az újságírók büntetőeljárás során nem kötelesek saját maguk ellen tanúvallomást tenni.

2. A Parlamenti Közgyűlés 1950 (2011) számú ajánlása az újságírói források védelméről

Az Európa Tanács másik szerve, a Parlamenti Közgyűlés 2011. január 25-én fogadta el az 1950 (2011) számú ajánlását az újságírói források védelméről.³ Az ajánlás megerősíti, hogy az újságírók információforrásainak védelme alapvető feltétele mind az újságírói munka teljes körű gyakorlásának, mind a közvélemény közérdeklődésre számot tartó ügyekben való tájékoztatáshoz fűződő jogának, ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Egyezmény 10. cikkével kapcsolatos gyakorlata meghatározza (2). Az ajánlás szerint az információt kiszolgáltató forrás azonosítása csak kivételes körülmények között megengedett, amikor létfontosságú köz- vagy magánérdekek forognak kockán, ami felülírja a források bizalmas kezeléséhez fűződő érdeket (6). Az újságírók forrásvédelme a rendőrségi vagy az igazságügyi hatóságok forrásaira is kiterjed. Amennyiben az ilyen kiszivárogtatás illegális volt, a rendőrségnek és az igazságügyi hatóságoknak belső vizsgálatot kell lefolytatniuk a kiszivárogtató kiderítésére ahelyett, hogy az újságírókat kérnék forrásaik fel-

3 Recommendation 1950 (2011) The protection of journalists' sources. <http://assembly.coe.int/mainf.asp?Link=/documents/adopted-text/ta11/erec1950.htm> (2013. 05. 31.)

fedésére (8). Az ajánlás szerint a közvélemény – az Egyezmény 10. cikkében garantált – közérdeklődésre számot tartó ügyekben történő tájékoztatáshoz való jogának érdekében lehetővé kell tenni, hogy bárki, aki ilyen közérdekű információval rendelkezik, azt bizalmasan elküldhesse az újságírónak (9). Az újságírói források védelme nem sérülhet azáltal, hogy a legújabb technikai eszközök révén az állami hatóságoknak lehetősége nyílik az újságírók mobiltelefon és internet használatának ellenőrzésére. Az újságírók lehallgatása, házkutatás és lefoglalás foganatosítása nem irányulhat az újságírók forrásvédelmének megkerülésére. Az internetszolgáltatók és a távközlési cégek nem kötelezhetők olyan információk átadására, amelyek alapján azonosíthatóvá válik az újságírók forrásainak kiléte, és azzal az Egyezmény 10. cikke sérülne (12).⁴

II.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

1. Az információforrások védelmének területén úttörő jelentőségű az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata, amely magas szintű védelmet biztosít az újságírói forrásoknak. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke szól a véleménynyilvánítás szabadságáról:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. E jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl és anélkül, hogy ebbe hatósági szervnek joga volna beavatkozni. Ez a cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió, mozgóképfelvétel vagy televízióvállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi integritás, közbiztonság, a zavargás vagy a bűnözés megelőzése, közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

Fontos mindenekelőtt leszögezni, hogy a strasbourgi Bíróság gyakorlatában az egyik legnagyobb védelmet a sajtószabadság élvezi: a sajtó a „társadalom éber őre”, a „közösség őrktutyája” (*public watchdog*), a demokratikus rend felügyeletét látja el,⁵ amelynek egy demokratikus társadalomban nélkülözhetetlen szerepe van abban, hogy a közvélemény hozzájuthasson bármilyen eszméhez, információhoz. Bár nem léphet át bizonyos határokat – különös tekintettel a jó hírnév és mások jogainak védelmére –,⁶ a sajtó legfontosabb feladata a közvélemény megfelelő tájékoztatása a közérdeklődésre számot tartó ügyekben, a politikai és egyéb közérdekű tárgyú információk és eszmék közlése. Ezért különösen fontos a sajtó és az újságírók fokozott, kiemelt védelme. A közhatalom a sajtó tevékenységét és az újságírók véleménynyilvánítási szabadságát csak nagyon ritkán korlátozhatja, ha az egy demokratikus társadalomban valóban szükséges.⁷ A Bíróság gyakorlata szerint az újságírók ellen alkalmazott büntetőjogi szankciók, a szabadságvesztés lehetősége még akkor is aggályosak, ha a konkrét ügyben nem is kerülnek alkalmazásra. A Bíróság elvárja a tagállami hatóságoktól – hatalmi pozíciójuknál fogva –, hogy visszafogottságot tanúsítsanak a büntetőeljárások alkalmazása során, különösen akkor, ha más eszközök is rendelkezésre állnak az ellenfelek vagy a média jogtalan támadásaival és kritikáival szemben.⁸ Az ilyen szankciók pusztán kilátásba helyezése „dermesztő hatású” (*chilling effect*) és öncenzúrához vezethet, ami veszélyezteteti a sajtónak a demokratikus társadalomban betöltött „társadalom éber őre” szerepét.

A sajtó szabadságának korlátozása csak a 10. cikk 2. bekezdésében meghatározott okok alapján lehetséges. A korlátozások kivételesek, „amelyeket megszorító módon kell értelmezni és minden korlátozás szükségességét meggyőző módon igazolni kell.”⁹ A korlátozásnak törvényben meghatározottnak, azaz jog által előírtnek (előre meghatározott, megismerhető, egyértelmű és világos tartalmú jogi norma) és szükségesnek kell lennie egy demokratikus társadalomban (*necessary in a democratic society*). A szükségeség mindig a (2) bekezdésben megfogalmazott valamelyik törvényes célra, érdekre tekintettel vizsgálandó. A korlátozás akkor szükséges egy demokratikus társadalomban, ha azt valamely „nyomós társadalmi szükséglet” (*pressing social need*), érdek indokolja, a tagállami hatóságok által felhozott indokok relevánsak, „megfelelőek és elégségesek”, kielégítőek, illetve a megtett intézkedés

4 Voorhoof, Dirk: The protection of journalistic sources under fire? How developments in European human rights law have reinforced the right of journalists to have their sources protected. European Media Law. Collection of Materials, 2012–2013. 14–18. <http://europe.ifj.org/assets/docs/147/154/9355293-0d86c9a.pdf> (2013.05.31.)

5 Jersild v. Denmark; 1994. szeptember 23., Series A no. 298., Application no. 15890/89.

6 Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway; 1999. május 20., Application no. 21980/93., § 59.; Scharbach and News Verlagsgesellschaft GmbH v. Austria; 2003. november 13., Application no. 39394/98., § 30.

7 Sunday Times v. United Kingdom (No. 1.); 1979. április 26., Series A no. 30., Application no. 6538/74.

8 Castells v. Spain; 1992. április 23., Series A no. 236-B., Application no. 11798/85., § 46.; Incal v. Turkey; 1998. június 9., Reports 1998-IV, no. 78., Application no. 22678/93., § 54.; Ceylan v. Turkey; 1999. július 8., Application no. 23556/94., § 34.

9 Observer and Guardian v. United Kingdom; 1991. november 26., Series A no. 216., Application no. 13585/88.

„arányos az elérni kívánt legitim, törvényes céllal”.¹⁰ A beavatkozás arányosságának vizsgálata során a Bíróság azt is figyelembe veszi, hogy a korlátozás során milyen súlyú szankciót alkalmaznak.¹¹

A strasbourgi Bíróság többször hangsúlyozta azt is, hogy az Egyezmény 10. cikke az újságírók információforrásainak védelmére is kiterjed. A Bíróság következetes gyakorlata szerint az újságírókat csak kivételes esetben lehet információforrásuk kiadására kötelezni, amennyiben azt nyomós közérdek igazolja, illetve ha nem áll rendelkezésre más ésszerű alternatíva. Az újságírók forrásvédelme ugyanis a sajtószabadság egyik alapvető feltétele, „sarokköve”. A hírforrások védelme nélkül a sajtó kevésbé tudná betölteni a „társadalom éber őre” szerepét, mivel a forrásokat vizsgatartaná attól, hogy névtelenül információkat adjanak át, illetve segítsék a sajtót a közvélemény közérdekű ügyekben történő tájékoztatásában, ami hátrányosan befolyásolná a sajtó megbízható és pontos információk alapján történő tudósítását. Ezért a bizalmas újságírói forrásokat korlátozó intézkedéseket a legszigorúbb módon kell megítélni.¹² A Bíróság hangsúlyozza, hogy az újságíró forrásvédelemhez való jogát nem lehet pusztán kiváltságnak tekinteni, amit el lehet venni attól függően, hogy az információ átadására jogszerűen vagy jogellenesen került sor, az *a tájékoztatáshoz való jog szerves része*. A bűnmegelőzés érdeke, a bizalmas információk közlésének megakadályozása, vagy mások jogainak védelme, valamint a hatóságok azon érdeke, hogy a forrást azonosítani lehessen, önmagában nem elegendőek ahhoz, hogy felülírják a forrás védelméhez fűződő érdeket. A véleménynyilvánítás szabadságának szükségtelen korlátozását jelenti az újságíró forrásfelfedésre való kényszerítése, ha az adott információ más eszközökkel is megszerzhető. Emellett az újságírók otthonában és munkahelyén tartott – az újságírói forrás azonosítását célzó – házkutatások sokkal súlyosabb, drasztikusabb intézkedésnek minősülnek, mint a források – korlátozott mértékű – felfedését elrendelő bírósági határozat.¹³

A Bíróság a forrásvédelem jogába az újságíró vallomástételének megtagadása mellett minden olyan irat, dokumentum, adathordozó átadásának megtagadását is beleérti, amiből a forrás kiléte megállapítható. Az újságírói forrás fogalmába ugyanis nemcsak azok a személyek tartoznak bele, akik az újságíró számára információt szolgáltatnak, hanem a „forrás azonosítására alkalmas információk” is, ha azok a forrás azonosításához vezethetnek, beleértve az információk forrás-

tól való megszerzésének ténybeli körülményeit, illetve a megszerzett információ nem publikált tartalmát.¹⁴ A Bíróság az újságírói források védelmével kapcsolatban újabban az *újságírói etika* fontosságát is hangsúlyozza, azaz az újságíró jóhiszemű, újságírói etikai normáknak megfelelő eljárásának, megbízható és pontos információk nyújtásának követelményét.¹⁵

2. Az információforrások védelme szempontjából az első jelentős döntés a *Goodwin v. Egyesült Királyság* ügyben¹⁶ született. Az ügy előzményeként egy újságíró bizalmas információkhoz jutott egy multinacionális cég (Tetra Ltd.) pénzügyi gondjaival kapcsolatban, amiről cikket kívánt írni. A kérelmező telefonon megkereste a céget, hogy ellenőrizze értesüléseit. Az érintett cég tudomást szerezve erről bírósághoz fordult, hogy megakadályozza a cikk megjelenését, mert az információ bizalmas üzleti titok volt, valamint megtudja, ki szivárogtatta ki az érzékeny és bizalmas információkat. A bíróság helyt adott a kérelemnek, és a *Contempt of Court 1981 Act* 10. cikke alapján az igazságszolgáltatás érdekében arra kötelezte az újságírót, hogy adja ki informátora adatait, hogy az érintett társaság az eltűnt iratokat visszaszerzhessen és eljárást indíthasson ellene. A kérelmező megtagadta a forrás felfedését, ezért a bíróság pénzbírsággal sújtotta. A strasbourgi Bíróság érvelése szerint újságírókat információforrásuk kiadására csak kivételes esetben lehet kötelezni. Az újságírók forrásvédelme ugyanis a sajtószabadság egyik alapvető feltétele, „sarokköve”. A hírforrások védelme nélkül a sajtó kevésbé tudná betölteni a társadalom éber őre szerepét, mivel a források elrettennének attól, hogy segítsék a sajtót abban, hogy közérdekű ügyekben tájékoztassa a közvéleményt. Ezért az újságírói források bizalmosságát, titkosságát korlátozó intézkedéseket a legszigorúbb módon kell megvizsgálni. Jelen esetben a bizalmas információ csak egy közönséges, az üzleti sajtóban is mindennapos hír volt, és a cég érdekeit a Bíróság nem találta elegendőnek ahhoz, hogy a kérelmező forrásainak védelme korlátozható legyen. Az újságírónak joga van ahhoz, hogy titokban tartsa az információt kiszivárogtató személy kilétét. A Bíróság ezért 10:7 arányban megállapította, hogy az újságcikk megjelenítésének megtiltása, a hírforrás felfedését elrendelő határozat és a kiszabott pénzbüntetés nem minősült szükségesnek, és megsértették a kérelmező véleménynyilvánítás szabadságához való jogát.

3. A *Roemen és Schmit v. Luxemburg* ügyben¹⁷ egy újságíró cikket írt egy miniszter adócsalási ügyéről,

10 Sunday Times v. United Kingdom (No. 1.); 1979. április 26., Series A no. 30., Application no. 6538/74.

11 Sajó András: A szólásszabadság kézikönyve. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 90–92.

12 Goodwin v. United Kingdom; § 39-40.; Roemen and Schmit v. Luxemburg; § 46.

13 Roemen and Schmit v. Luxemburg; § 57.; Nordisk Film & TV A/S v. Denmark.

14 Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands; § 86.

15 Martin and Others v. France; § 63-64.; Ressiot and Others v. France; § 111.

16 Goodwin v. United Kingdom; 1996. március 27., Reports 1996-II, Application no. 17488/90.

17 Roemen and Schmit v. Luxemburg; 2003. február 25., Application no. 51772/99.

amelyben nyilvánosságra hozta az adóhatóság elmarasztaló határozatát. A miniszter – egy sikertelen polgári eljárás után – büntető feljelentést tett, és az ügyészség hivatali titoksértéssel vádolta meg az újságírókat. Az eljárás során házkutatást tartottak az újságírók és az ügyvédje lakásán, valamint a munkahelyén is. A panaszosok sikertelenül fellebbeztek a házkutatást elrendelő határozatok ellen. A Bíróság leszögezte, hogy az újságírói forrás felderítését célzó, a kérelmezők otthonában és munkahelyén végrehajtott házkutatás sokkal súlyosabb intézkedésnek számít – még ha eredménytelen is volt –, mint a források felfedését elrendelő bírósági határozat. A nyomozó hatóságok ugyanis, akik igen széles körű vizsgálati jogkörrel rendelkeznek, egy előre be nem jelentett házkutatás során az újságíró valamennyi birtokában lévő dokumentumához hozzáférhetnek. A bíróságok által hivatkozott indokok pedig nem elegendőek a házkutatások igazolására, ezért a Bíróság a vitatott intézkedéseket aránytalanak minősítette, amelyek megsértették az Egyezmény 10. cikkét. Az ítélet megerősítette azt a Bíróság ítélkezési gyakorlatában kialakult elvet is, miszerint az ügyvéd és annak ügyfele között folytatott kommunikáció a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot biztosító 8. cikk védelme alá tartozik. A Bíróság úgy vélte, hogy a nyomozó hatóságok által az ügyvédi irodában folytatott házkutatás és a dokumentumok lefoglalása elfogadhatatlan beavatkozás az Egyezmény 8. cikkébe.¹⁸

4. Nem állapított meg viszont Egyezményesértést a Bíróság a *Nordisk Film & TV A/S v. Dánia* ügyben.¹⁹ Egy dán televíziós produkciós cég dokumentumfilmet készített, amely a pedofília jelenségét vizsgálta, illetve a Dániában élő pedofil személyekről szólt. Az egyik újságíró titokban, rejtett kamerával felszerelve részt vett egy pedofil egyesület zártkörű rendezvényén, amelynek tagjai szexuális bűncselekmények miatt elítélt személyek voltak. Az ülésen megismerkedett az egyesület két tagjával, akik arról beszéltek, milyen lehetőségeik vannak a pedofiloknak Dániában és Indiában, illetve hogyan lehet arra gyermekeket rábírni. A filmet – álneveket használva, a szereplők arcát és hangját eltorzítva – a köztelevízióban mutatták be. A műsor sugárzása után az egyik „interjúalanyt” letartóztatták és szexuális bűncselekmény elkövetésével vádolták meg. A nyomozás során a koppenhágai rendőrség arra kérte az újságírókat, hogy adják át az eredeti felvételek nem torzított, közzé nem tett részeit. A kérésnek sem az újságírók, sem a társaság szerkesztője nem volt hajlandó eleget tenni, ezért az ügyészség arra kérte a bíróságot, kötelezze a kérelmezőt a vágatlan

felvételek átadására. A koppenhágai városi bíróság és a fellebbviteli bíróság azonban elutasította a bírósági végzés kibocsátását. A dán bíróságok úgy vélték, a médiának joga van ahhoz, hogy megvédhesse forrásait, a vágatlan felvételek pedig nem rendelkeztek bizonyító erővel, mivel azok lényegében megegyeztek a sugárzott felvételekkel. A dán Legfelsőbb Bíróság végzése nyomán azonban a Nordisk Film kénytelen volt átadni a nem sugárzott, vágatlan felvételek azon részeit, amelyeken a gyanúsított személy szerepelt. A határozat ugyanakkor kifejezetten mentesítette az átadás alól a felvételek többi részét, hozzátéve, hogy azok egészének átadása a többi szereplő felfedésének kockázatával járna, akik azzal az ígérettel adtak interjút az újságíróknak, hogy névtelenségük fennmarad.

A strasbourgi Bíróság elismerte, hogy a dán Legfelsőbb Bíróság döntése beavatkozás volt a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságába, ám úgy ítélte meg, hogy a kérelmezőt nem az újságírói források felfedésére, hanem saját kutatási anyagai egy részének átadására kötelezték. Az újságíró ugyanis rejtett felvételeket készített, és a résztvevők nem voltak tisztában azzal, hogy rögzítésre kerülnek. Másrészt a műsorban szereplő legtöbb személy nem volt érdekelt abban, hogy a sajtó tájékoztathassa a közvéleményt egy közérdeklődésre számot tartó, másokat érintő ügyben. Következésképp a résztvevőket nem lehet hagyományos értelemben vett újságírói forrásnak tekinteni. A Bíróság nem vitatta, hogy a kutatási anyagok átadására való kötelezés is „dermesztő hatással” (*chilling effect*) járhat az újságírói tevékenységre nézve, ám ez esetben a védelem foka nem érheti el azt a szintet, amilyenben az újságírók bizalmas forrásai részesülnek. Ennek oka, hogy a forrásvédelem kettős: nemcsak az újságírókat, hanem azt a forrást is védi, aki önként segíti a sajtót feladatának ellátásában, a közvélemény közérdeklődésére történő tájékoztatásában. A Bíróság egyetértett a dán Legfelsőbb Bíróság érvelésével, miszerint a vágatlan felvételek átadása elősegíthette a nyomozást és a bizonyítást a súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolt személlyel szemben. A végzés emellett mentesítette az átadás kötelezettsége alól azt az anyagot, amely maga után vont volna a források kilétének felfedését, és csak a vágatlan felvétel korlátozott, a gyanúsított személyre vonatkozó részét rendelte kiadni, ami messze nem olyan drasztikus intézkedés, mint például az újságíró lakásán és munkahelyén tartott házkutatások. Ilyen körülmények között a strasbourgi Bíróság úgy vélte, hogy a beavatkozás „szükséges volt egy demokratikus társadalomban”, és nem volt aránytalan az elérni kívánt törvényes céllal sem, valamint a Legfelsőbb Bíróság

18 Lásd még: *Ernst and Others v. Belgium*; 2003. július 15., Application no. 33400/96.: 160 rendőrt tartott házkutatást párhuzamosan 8 szerkesztőségben és 4 újságíró otthonában. A Bíróság megállapította, hogy a „tömeges”, párhuzamos razzia nem voltak kellően megalapozottak, és aránytalan beavatkozásnak minősültek.

19 *Nordisk Film & TV A/S v. Denmark*, 2005. december 8., Application no. 40485/02., admissibility decision.

indokai is megfelelőek és elégségesek voltak. Mindezek alapján a Bíróság a kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánította.

5. A *Voskuil v. Hollandia* ügyben²⁰ a panaszos újságíró két hétig tartották fogva, mert megtagadta információforrásának felfedését, aki alapján a cikkeket írta. A két írás egy bűnügyi nyomozás részleteiről számolt be, és egy meg nem nevezett, a nyomozásban részt vevő rendőrt idézett. A cikkek megjelenése után a kérelmezőt tanúként idézték be a kérdéses ügy fellebbezési eljárásában, amelyben három személyt vádoltak fegyverkereskedelemmel. A bíróság megítélése szerint a cikkben szereplő nyilatkozat veszélyeztette a rendőri és igazságügyi hatóságok integritását, és a vádlottak elítélését is befolyásolta, ezért az újságíró forrásának felfedésére kötelezte. Ezt a kérelmező a forrásvédelemre való hivatkozással megtagadta. Érvelése szerint, ha forrásait felfedné, az a karrierje végét jelentené, mert a névtelenséget megtartani szándékozó források már nem lennének hajlandóak információt biztosítani. A bíróság elrendelte az azonnali őrizetbe vételét, és két héten keresztül fogva tartották. Strasbourg emlékeztetett arra, hogy az újságírói források védelme a sajtószabadság alapfeltétele, ezért a források nyilvánosságra hozatalának megkövetelése csak akkor lehet indokolt, ha azt nyomós közérdek igazolja. Bár a beavatkozás célja a bűnmegelőzés volt, a Bíróság megítélése szerint az nem volt szükséges. A hatóságok érdeke, hogy azonosítani lehessen a kérelmező forrását, nem volt elegendő ahhoz, hogy felülbírálja a kérelmező jogát, ezért a holland hatóságok megsértették a 10. cikket.

6. Jóval nagyobb érdeklődést keltett a *Tillack v. Belgium* ügy,²¹ amelynek kérelmezője, Hans-Martin Tillack, a Stern német magazin újságírója ellen a belga hatóságok amiatt indítottak nyomozást, mert az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) azt állította, hogy az újságíró megvesztegette egyik informátorát, egy EU-s hivatalnokot. A kérelmező 2002 februárjában és márciusában két cikket is közzétett az Európai Unió intézményeiben lévő szabálytalanságokról, amit az EU egyik tisztviselője tárt fel jelentésében. Az információkat az OLAF bizalmas dokumentumaira – egy memorandum és két belső feljegyzés tartalmára – alapozta. A cikkek megjelenése után az OLAF belső vizsgálatot indított annak érdekében, hogy kiderítse kik azok a tisztviselők, akiktől a bizalmas információk kiszivárogtak. Az OLAF sajtóközleményében azt is jelezte, nem kizárt, hogy a vizsgálatokról szóló bizalmas információkért cserébe megvesztegettek vala-

kit. A Stern viszont tagadta, hogy bármely munkatár- sa pénzt fizetett volna bárkinek is a dokumentumok megszerzéséért, majd az európai ombudsmanhoz fordult. Miután a belső vizsgálat során nem sikerült leleplezni a kiszivárogtatás forrását, az OLAF 2004 februárjában panaszt nyújtott be az újságíró ellen Belgiumban a brüsszeli ügyészségnél, amely vizsgálatot indított hivatali titoksértés, valamint köztisztviselő megvesztegetése miatt. A gyanú alapján 2004. március 19-én a belga rendőrség a vizsgálóbíró utasítására házkutatást tartott a kérelmező lakásán és a munkahelyén, a Stern brüsszeli irodájában. Ennek során az újságíró 10 órán keresztül fogva tartották, valamint számos dokumentumát és egyéb tárgyát (számítógépek, mobiltelefonok) lefoglalták. A kérelmező a lefoglalás ellen ugyan jogorvoslással élt, ám azt mind a vizsgálóbíró, mind pedig a fellebbezési bíróságok elutasították. A Semmítőszék (*Cour de cassation*) határozata az elutasítást azzal indokolta, hogy a házkutatás jogszerűsége elsősorban nem az újságíró bűnösségére utaló bizonyítékoktól függ. Elegendő, ha a nyomozási bíró bizonyítottan látja azt, hogy az illető otthonának vagy munkahelyének átkutatásával olyan dokumentumokhoz vagy adatokhoz lehet hozzáférni, amelyek hasznos információval szolgálhatnak a bűncselekmény felderítéséhez. A kérelmező ezek után a Bírósághoz fordult arra hivatkozva, hogy a lakásán és az irodájában végzett házkutatással és lefoglalással megsértették a véleménynyilvánítási szabadságát.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a házkutatások célja nyilvánvalóan a kérelmező cikkeihez bizalmas információkat kiszivárogtató forrás azonosítása volt, ezért a beavatkozás érintette az újságírói források védelmét. A Bíróság hangsúlyozta, hogy az újságíró forrásvédelemhez való jogát nem lehet pusztán kiváltságnak tekinteni, amit el lehet venni attól függően, hogy az információ átadására jogszerűen vagy jogellenesen került sor, az a tájékoztatáshoz való jog szerves része. Az ilyen esetekben a lehető legnagyobb gondossággal kell eljárni, még inkább a kérelmező esetében, aki ellen alaptalanul, meg nem erősített pletykák alapján indult eljárás, s végül nem is emeltek vádat. A Bíróság ezért azt állapította meg, hogy a belga bíróságok által felhozott indokok – bűnmegelőzés érdeke, a bizalmas információk közlésének megakadályozása – mint legitim célok relevánsak ugyan, azok nem elegendőek arra, hogy igazolják a vitatott házkutatást. Emiatt a belga állam megsértette az Egyezmény 10. cikkét.

7. Ugyancsak az újságírói források védelme képezte a *Financial Times Ltd és mások v. Egyesült Királyság* ügy²² alapját. A Financial Times 2001 novemberében meg-

20 Voskuil v. the Netherlands; 2007. november 22., Application no. 64752/01.

21 Tillack v. Belgium; 2007. november 27., Application no. 20477/05.

22 Financial Times Ltd and Others v. United Kingdom; 2009. december 15., Application no. 821/03.

szerzett egy bizalmas dokumentumot, amely szerint a belga Interbrew sörgyár fel kívánta vásárolni a South African Breweriest (SAB), egy dél-afrikai sörgyártó céget. Az újság a bizalmas iratra való hivatkozással cikket jelentetett meg a honlapján a felvásárlási ajánlatról, ami röviddel ezután a többi újságban is megjelent. A hír kiszivárgása után a SAB részvényei mintegy 10 százalékosan erősödtek, az Interbrewnek azonban a jelentős üzleti nehézségei támadtak. A belga cég ezután pert indított a Financial Times, valamint a The Independent, a The Times és a The Guardian című napilapok, illetve a brit Reuters hírügynökség ellen, hogy hozzáférjen az eredeti kiszivárogtatott dokumentumokhoz annak érdekében, hogy azonosíthassa a kiszivárogtatót. A brit bíróságok arra kötelezték az újságokat, hogy adják ki a kérdéses dokumentumokat az Interbrew-nek, amelyek alkalmasak lehetnek az információforrás felfedésére. Az indoklás szerint a kiszivárogtató szándékosan adott át bizalmas és hamis információt, amivel súlyosan befolyásolta a piaci részesedést, ezért a beavatkozás célja, hogy az ismeretlen további kiszivárogtatással ne tudjon újabb kárt okozni. A kérelmezők sikertelenül fellebbeztek: a fellebbviteli bíróság szerint az újságírói források védelméhez fűződő érdeknél fontosabb a belga cég igényének érvényesítéséhez fűződő közérdek. A forrást azóta sem adták ki. A négy újság és a hírügynökség ezután a Bírósághoz fordult.

A Bíróság elismerte az újságok jogát forrásaik titokban tartásához, és rámutatott arra, hogy noha a Financial Times a nyilvánosságra hozatalt megelőzően figyelmeztette a céget, az nem próbálta meg előzetesen az állítólag bizalmas kereskedelmi információ közzétételét megakadályozni. A forrás közzétételére, annak kiletének felfedésére pedig nem kerülhet sor, kivéve, ha azt nyomós közérdek indokolja, illetve nem áll rendelkezésre más ésszerű alternatíva. Ha az újságírókat arra köteleznék, hogy fedjék fel névtelen forrásaikat, az nem csak a szóban forgó forrásra, hanem az egész újságírói szakmára nézve káros hatással járna. A Bíróság elismerte ugyanakkor, előfordulhat, hogy a források nem-felfedésének elve nem szenved kárt, ha olyan körülmények között bírálják felül, ahol a forrást egyértelműen rosszhiszemű káros szándék vezérli és szándékosan hamis információkat tesz közzé. Azonban a tagállami bíróságok meggyőző bizonyíték hiányában ritkán feltételezhetik, hogy ezek a tényezők mindig jelen vannak. A forrás magatartása soha nem lehet döntő abban a kérdésben, hogy szükséges-e a felfedésre kötelezés, az csupán az egyik fontos tényező lehet. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a brit bíróságok túlságosan nagy hangsúlyt fektettek a kiszivárogtatott dokumentumok állítólagos hamis jel-

legének, és annak a feltételezésnek, hogy a forrás rosszhiszeműen járt el. Bár lehetnek olyan körülmények, ahol a forrás ártalmas célja önmagában releváns és elégséges ok a nyilvánosságra hozatal elrendeléséhez, jelen esetben nem tudták teljes bizonyossággal megállapítani a forrás célját. A Bíróság megítélése szerint pedig az Interbrew azon érdeke, hogy azonosítsák a kiszivárogtatót és megakadályozzák további bizalmas információk terjesztését, nem elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza az újságírói források védelméhez fűződő jogot. Ezért a Bíróság egyhangúan megállapította az Egyezmény megsértését.²³

8. A Bíróság jelentős döntést hozott a *Sanoma Uitgevers B.V. v. Hollandia* ügyben,²⁴ amelyben meghatározta az újságírók forrásainak felfedésére kötelezésének eljárási szabályait. A kérelmező társaság újságírója 2002 januárjában fotókat készített egy illegális utcai autóversenyéről az Autoweek című magazin számára. A szervezők azzal a feltétellel engedélyezték részvételét, hogy nem hozza nyilvánosságra a résztvevők kilétét. Az utcai versenynek végül a rendőrség vetett véget, de senkit sem tartóztattak le. Később azonban a rendőrség egy másik bűncselekmény ügyében indult nyomozása miatt az újságíró a képeket tartalmazó CD-ROM átadására kérte, mert a versenyen szereplő egyik autóval rablást követtek el. Ezt a kérelmező többször is elutasította arra hivatkozva, hogy azon a résztvevők azonosítására alkalmas adatok voltak. Ezt követően a rendőrség parancsban követelte a fényképek és a versenyhez kapcsolódó egyéb anyagok átadását, majd miután ezt is megtagadták, a magazin főszerkesztőjét letartóztatták, akit pár órával később elengedtek. Az ügy kapcsán megkeresett vizsgálóbíró szerint – elismerve, hogy az ügyben nem is volt hatásköre – a nyomozás érdeke ellensúlyozza a kérelmező cég újságírói forrásvédelmét. Ezután a társaság kénytelen volt átadni a képeket tartalmazó CD-ROM-ot a rendőrségi vizsgálathoz. A társaság 2002 áprilisában a bíróságtól a lefoglalás megszüntetését, és a rendőrség által, a CD-ROM-ról másolt adatok megsemmisítését kérte, nehogy később felhasználják a megszerzett információkat. A bíróság megszüntette a lefoglalást, és visszaadta a képeket, de a rendőrség eljárását jogszerűnek ítélte. A magazin kiadója ezek után a Bírósághoz fordult azzal, hogy a rendőrség eljárása, amely bizalmas újságírói forrásainak felfedésére kényszerítette, sértette a 10. cikkben biztosított véleménynyilvánítási szabadságát.

A Bíróság megállapítása szerint a források felfedése „hátrányos következményekkel járhat nem csupán a forrásokra, akik személyazonosságuk kideríthetővé válik, hanem az adott sajtótermékre, amelyek hírneve

23 Polgári Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legutóbbi döntéseiből. *Fundamentum*, 2010/1. 80–81.

24 *Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands*; 2010. szeptember 14., Application no. 38224/03.

a jövőbeni esetleges források körében negatívan alakulhat”, valamint a nyilvánosságra is, amely a névtelen források információinak közlésében érdekelt. A Bíróság szerint hiányoztak az újságírói anyagok felfedésének eljárási garanciái is, ezért az nem volt „törvényben meghatározott”. Hangsúlyozta, hogy a forrás felfedésére való kötelezés megfelelő eljárási garanciákat igényel. A legfontosabb, hogy a forrásfelfedésről a kormánytól független és pártatlan döntéshozó szervnek – lehetőleg bíróságnak –, előre meghatározott anyagi és eljárási szabályok szerint kell előzetesen döntenie, amely meg tudja ítélni, hogy a konkrét ügyben a felfedést célzó közérdek felülírja-e az újságírói forrás védelméhez fűződő érdeket. Az anyag átadását megelőzően vizsgálni kell, hogy létezik-e a forrásfelfedésre kényszerítésnek kevésbé súlyos, ésszerű alternatívája, és ezeket kimerítette-e a nyomozóhatóság. Amennyiben más bizonyítási eszközökkel is megszerzhető ugyanaz a tény vagy információ, az újságíró forrásfelfedésre való kényszerítése a véleménynyilvánítás szabadság szükségtelen korlátozását jelenti. A korlátozásnak az elérendő céllal arányosnak kell lennie, a nyilvánosságra hozatalt csak kivételesen, a „túlnyomó közérdek” (*overriding public interest*) elvének védelme érdekében lehet elrendelni. Ilyenkor is meg kell akadályozni a felesleges információkhoz való hozzájutást – a források teljes felfedése helyett korlátozott hozzáférés engedélyezése –, megőrizve a források „identitását”. A független felülvizsgálatnak még sürgős esetben is – amikor a nyomozó hatóság nem képes részletesen megjelölni a felfedés mellett szóló valamennyi érvet – meg kell előznie a dokumentumokhoz való hozzáférést és annak felhasználását. Ilyen esetben az eljárásnak el kell különítenie azokat az információkat, amelyek a források azonosításához vezetnek és azokat, amelyeknél nem áll fenn ilyen veszély. A Bíróság hozzátette, ha a független felülvizsgálatra csak a források azonosítását, a dokumentumok megismerését követően kerül sor, az alááshatja a titkossághoz fűződő jog lényegét. Az anyag átadására tehát csak független felülvizsgálatot követően van lehetőség. A konkrét esetben az átadásról az ügyész döntött, aki az eljárás szempontjából ügyfélnek számít, így aligha tekinthető objektívnek és pártatlannak. Nem jelentett megfelelő védelmet a vizsgálóbíró részvétele sem, mert csupán tanácsadói szerepet játszott, amit a bíró maga is elismert, így nem volt joga a kérés elutasítására. Mindezek alapján a Bíróság kimondta, hogy az eljárási garanciák, különösen a független felülvizsgálat hiánya miatt a holland hatóságok megsértették a véleménynyilvánítás szabadságát.²⁵

9. Összefoglalva a Bíróság gyakorlata szerint az újságírók forrásfelfedésre való kötelezése a következő feltételek mellett nem Egyezményesértő:

- a korlátozás törvényben és egyértelműen megfogalmazott, előre meghatározott anyagi és eljárási szabályok szerint történik;
- a korlátozás a 10. cikk (2) bekezdése alapján történik;
- előzetes bírói, vagy más független és pártatlan szerv általi felülvizsgálat lehetősége;
- a hatóságok számára nem áll rendelkezésre más kevésbé súlyos, ésszerű alternatív lehetőség az információk birtokába jutni, illetve azokat már kimerítették;
- a korlátozásnak az elérendő céllal arányosnak kell lennie, azaz a források feltárására csak kivételes esetekben kerülhet sor, amennyiben a forrás felfedéséhez fűződő közérdek egyértelműen meghaladja a forrás védelméhez fűződő közérdeket, például amikor azt emberi élet vagy egészség sérelme vagy különösen fontos közérdek vagy magánérdek indokolja;
- a független felülvizsgálatnak még sürgős esetben is meg kell előznie a források azonosítását, a dokumentumok megismerését;
- a források felfedésére való kötelezéskor is meg kell akadályozni a felesleges információkhoz való hozzáférést;
- a forrásvédelem jogának gyakorlása nem köthető bizonyítási teherhez.

10. Két újabb francia eset alapján viszont úgy tűnik, mintha a Bíróság szigorúbb feltételhez kötné a forrásvédelem jogának biztosítását. A Bíróság ugyanis az újságírói források védelmének kapcsán kifejezetten hangsúlyozni kezdte az újságírás etikai szabályainak fontosságát, azaz az újságíró jóhiszemű eljárásának, illetve a megalapozott és pontos információ nyújtásának követelményét. A *Martin és mások v. Franciaország* ügyben²⁶ a Midi Libre francia napilap 2005-ben megszerzte Languedoc-Roussillon régió Regionális Ellenőrzési Hivatalának előzetes jelentését, amely visszaéléseket állapított meg a régió vezetésére nézve egy olyan időszakban, amikor a francia szenátus egyik tagja volt a regionális tanács elnöke. A napilap több cikket is közzétett az ügyről, és a jelentéstervezetből is részleteket idézett, noha az jogilag bizalmasnak minősült. Az információk nyilvánosságra kerülése után a tanács elnöke feljelentést tett az újságírók ellen hivatali titok megsértése („*revel de violation du secret professionnel*”, *Code Pénal*, Article 321-1) miatt. A büntető-eljárás során annak kiderítésére, hogy az újságírók

25 Polgári Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legfrissebb döntéseiből. *Fundamentum*, 2010/3. 128-129.; Rich, Tara A.: *Sanoma Uitgevers v. Netherlands: The European Court of Human Rights Forges New Ground for the Right of Journalists to Protect Their Sources*. *Tulane Journal of International and Comparative Law*, Vol. 19., 2010. 731.

26 *Martin and Others v. France*; 2012. április 12., Application no. 30002/08.

milyen körülmények között szerezték meg a bizalmas jelentés egy példányát, a vizsgálóbíró házkutatást rendelt el az újság szerkesztőségében. A házkutatásra hónapokkal a cikk megjelenése után, 2006 júliusában került sor, amelynek során az újság szerkesztőségét egy informatikai szakértő segítségével vizsgálták át, különböző dokumentumokat foglaltak le, továbbá másolatokat készítettek az újságírók számítógépeinek merevlemezeiről. A merevlemezek elemzése során két újságíró gépén sikerült a jelentés nyomait feltárni. Azt viszont a vizsgálat nem tudta kideríteni, ki volt az a személy, aki a bizalmas jelentést átadta vagy elküldte az újságíróknak, sem azt, hogy az illetőt titoktartási kötelezettség terhelte-e a dokumentum kiszivárogtatásakor.

Időközben kiderült, hogy bár a teljes jelentést csak a regionális tanács akkori és korábbi elnöke kapta meg, a jelentés kivonatát 70 másik személynek is megküldték, akikre már nem vonatkozott a titoktartás terhe. Mivel pedig a dokumentumhoz olyan személyek is hozzáfértek, akiket nem terhelt titoktartási kötelezettség, a Montpellier Fellebbviteli Bíróság 2007. október 4-i határozatában a hivatali titoksértés miatt indult eljárást megszüntette, ennél fogva a jelentés közzététele sem minősült bűncselekménynek. A Semmitőszék 2007. december 4-i ítélete ennek ellenére elutasította az újságírók fellebbezését. Az újságírók ezek után a Bírósághoz fordultak.

A Bíróság megemléltette, hogy az újságírók otthonában vagy munkahelyén tartott házkutatások, amelyek az újságírók forrásainak azonosítását célozták – még akkor is, ha az eredménytelen volt és azt nem követte elítélés –, sokkal súlyosabb intézkedésnek számítanak, amelyek az Egyezmény 10. cikkébe ütközhetnek. Másrészt viszont az újságírói források védelmével kapcsolatban először hangsúlyozta kifejezetten az újságírói etika fontosságát is. A Bíróság szerint az újságírót azzal a feltétellel illeti meg a forrásvédelemhez való jog, ha az újságírói etikai normáknak megfelelően, jóhiszeműen eljárva nyújt megbízható és pontos információkat. Ezek a megfontolások fontos szerepet játszanak a mai világban, hiszen a modern társadalomban a média egy olyan hatalom, amely nemcsak tájékoztat, de az információk közvetítésével befolyásolni is tud, ezért a védelemre jogosultnak kellő megfontolással kell kezelnie a kapott információkat. Egy olyan világban, ahol az egyén a hagyományos és az elektronikus kommunikációs csatornákon keresztül hatalmas információáramlással szembesül, illetve az egyre növekvő számú résztvevők miatt a tények igazságtartalmának ellenőrzésének, az újságírói etikának is egyre fokozottabb jelentősége van.

A Bíróság nem vitatta, hogy a beavatkozás törvényben meghatározott volt, amelynek célja a bizalmas in-

formációk közzétételének megakadályozása, valamint mások jogainak védelme volt, különös tekintettel az ártatlanság védelmére. Kérdés, hogy a beavatkozás „szükséges-e egy demokratikus társadalomban”, és arányos-e az elérni kívánt törvényes céllal, illetve a hatóságok által felhozott indokok megfelelőek és elégségesek-e. A publikált cikkek elsősorban választott helyi politikusok és köztisztviselők közpénzekkel való gazdálkodásáról szólt, amit a jelentés is bíralt. Nem kétséges, hogy ez egy közérdeklődésre számot tartó téma, az erről szóló nyílt vita a helyi közösségnek is érdeke, illetve joga van a tájékoztatáshoz, az újságíróknak pedig joguk volt a nyilvánosság figyelmét felhívni. Az oknyomozó újságíróknak éppen az a feladata, hogy tájékoztassák és figyelmeztessék a közvéleményt, különösen „a nem kívánatos társadalmi jelenségekről”, amint megalapozott információ kerül birtokukba. Másrészt az újságírók már az újság címlapján egyértelműen felhívták arra a figyelmet, hogy az információ egy előzetes jelentéstervezetből származott, amit ennek megfelelően kell értékelni. Az újságírók ezzel jóhiszeműen és az újságírói etika tiszteletben tartásával jártak el.

Kétséges viszont, hogy az újság szerkesztőségének átkutatása alkalmas lett volna annak megállapítására, hogy ki követte el a titoksértést, miután arra több mint 8 hónappal a vitatott cikk közzététele után került sor. A kormányzat nem tudta bizonyítani, hogy a hatóságok házkutatás nélkül ne tudtak volna más intézkedéseket fogantatni a bizonyítékok keresésére, illetve annak kiderítésére, hogy megsértette-e valaki egyáltalán a titoktartási kötelezettségét, valamint a szóban forgó információkat jogtalanul megszerezve tették-e közzé. Sőt, végül maguk a francia bíróságok jutottak arra a következtetésre, hogy a titoktartási kötelezettség nem vonatkozott a jelentés minden címzettjére, így e tekintetben az újságírókat sem kötötte titoktartási kötelezettség. Még ha a keresés azt is célozta, hogy kiderítse az informátor személyét, illetve tisztázza, hogy az újságírók jogellenesen szerezték-e meg az informátor által törvénytelenül kiadott információkat, először a többi lehetséges alternatív intézkedést kellett volna kimeríteni. Mindezek alapján a Bíróság megállapította, hogy a kormányzat nem tudta igazolni, hogy az egymással versengő érdekeket – nevezetesen az újságírók forrásainak, valamint a bűncselekmények megelőzésének érdeke – megfelelően mérlegelte, illetve azok egyensúlyban álltak volna egymással. A francia hatóságok ezzel megsértették az Egyezmény 10. cikkét.

11. Hasonló eset a *Ressiot és mások v. Franciaország* ügy²⁷ is, amelyben két lap, a *Le Point* hetilap és a *L'Equipe* sportmagazin 2004-ben egy cikksorozatot tett közzé, miszerint a *Tour de France* egyik csapata

ellen doppingvétség miatt eljárás indult. A cikkek a vizsgálat során készült jegyzőkönyvekből is idéztek. Mivel a cikkek folyamatban lévő nyomozásról tudósítottak, az újságírókat nyomozati eljárás bizalmosságának megsértésével (folyamatban lévő eljárás tisztességének veszélyeztetése) vádolták meg. A hatóságok azonosítani szerették volna a kiszivárogtató forrást, ezért a francia rendőrség átkutatta a Le Point és a L'Equipe szerkesztősegeit, valamint öt újságíró otthonát, ennek során számítógépeket foglaltak le, sőt az újságírók telefonhívásait és e-mail levelezését is ellenőrizték. A francia bíróságok egyes nyomozati intézkedéseket ugyan semmisnek nyilvánítottak, ám a lefoglalást és az anyagok zár alá helyezését jogszerűnek minősítették.

A Bíróság megismételte, hogy a 10. cikk védi az újságírók azon jogát, hogy a közérdeklődésre számot tartó kérdésekről tájékoztatást nyújtsanak, feltéve, hogy jóhiszeműen, az újságírói etikai normáknak megfelelően, megbízható és pontos információval szolgálnak. Másrészt a kérelmezők tapasztalt újságírók voltak, akik nem hagyhatták figyelmen kívül, hogy a dokumentumok egy folyamatban lévő eljárás során kerültek nyilvánosságra, s amíg egy nyomozás folyamatban van, addig a közönség tájékoztatásához fűződő érdekek háttérbe kell szorulnia. A Bíróság már korábban is megállapította, hogy a bírósági eljárásokban, különösen a büntetőeljárásokban különös érdek fűződik a nyomozás során beszerzett iratok bizalmas kezeléséhez a tisztességes eljárás és a terheltek jogainak biztosítása érdekében. Annak elismerése mellett, hogy a sajtó fontos szerepet játszik egy demokratikus társadalomban, illetve a büntető igazságszolgáltatás terén, az újságírók is kötelesek tiszteletben tartani az általános büntetőjogi rendelkezéseket. A médiának joga van ahhoz, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásokról tudósítson, illetve tájékoztassa a nyilvánosságot. Ám az újságírónak szem előtt kell tartaniuk, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásokról szóló tudósítások nem tartalmazhatnak olyan kijelentéseket vagy utalásokat, amelyek szándékosan vagy sem, de befolyásolhatják az eljárás kimenetelét, illetve veszélyeztethetik a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogát, valamint alkalmas lehet annak a közbizalomnak az aláásására, amelyet a bíróságok a büntető igazságszolgáltatásban élveznek.

A Bíróság megítélése szerint a cikkek témája – dopping használata egy professzionális sport, a kerékpározás területén – kétségtől fontos közérdekű kérdés, amely a nyilvánosság körében is nagy érdeklődést keltett. A közvéleménynek jogos érdeke, hogy tájékoztassák a vizsgálat fejleményeiről. Ha az újságírók bizalmas információk nyilvánosságra hozatalával egy jelentős társadalmi vitához járulnak hozzá, csak kivé-

teles esetben lehet a sajtó mozgásterét korlátozni, a szankciók ugyanis veszélyeztetnék a sajtó demokratikus társadalomban betöltött szerepét. A házkutatások jelen esetben is csak egyetlen célt szolgáltak: az újság-cikkekben megjelentetett információk forrásának azonosítását. A Bíróság külön megjegyezte, hogy a nyomozó hatóságok a házkutatást nagy erővel, felfegyverkezve és látványos módon hajtották végre, ami önmagában alkalmas volt az ott dolgozók megfélemlítésére, látván, milyen veszélyekkel járhat az újságírói hivatás szabad gyakorlása. Az újságírók véleménynyilvánítási szabadságának korlátozását önmagában nem teszi elfogadottá, ha a kormányzat úgy véli, hogy nyomós társadalmi szükséglet indokolja az újságírók forrásvédelmébe való beavatkozást, mivel nem tudta igazolni, hogy megfelelő egyensúlyt talált volna a különböző érdekek között. A francia hatóságok által meghozott intézkedések nem álltak ésszerű arányban az elérni kívánt céllal sem, így a Bíróság ennek alapján kimondta az Egyezmény 10. cikkének megsértését.

12. Egy friss esetben, a *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. és mások v. Hollandia* ügy²⁸ előzményeként 2006 januárjában két újságíró a De Telegraaf napilapban tényfeltáró cikket jelentetett meg a holland titkosszolgálatról (AIVD). Állításuk szerint olyan titkos információkat tartalmazó titkosszolgálati dokumentumok birtokába jutottak, amelyek amszterdami bűnözői körök számára is hozzáférhetővé váltak. A dokumentumok szerint az AIVD 1990-es évek végén amszterdami drogkereskedők után nyomozott, mert azt feltételezte, hogy a szervezett bűnözésben a rendőrség és az ügyészség is érintett. Az újságírók az oknyomozásba a titkosszolgálat egyik informátorát is bevonták, aki egy hírhedt holland maffiózó közeli ismeretségi körébe tartozott. A két újságíró közölte azt is, hogy a dokumentumok másolatait átadták az AIVD-nek. A titkosszolgálat a cikk megjelenése után két nappal államtitkok nyilvánosságra hozataláért feljelentette a lapot, a rendőrség pedig felszólította az újságot, hogy adja át az eredeti dokumentumokat. Az újságírók ezt a forrásvédelemre hivatkozva megtagadták, mert úgy vélték, hogy a papírokon lévő ujjlenyomatok alapján azonosítani lehet az informátort. A Telegraaf a dokumentumok megsemmisítését is felajánlotta, hogy a forrás kilétére semmiképp se derülhessen fény. Később az eljárás során az iratokat lezárt borítékban bocsátották a bíróság rendelkezésére. A hágai regionális bíróság azonban kimondta, hogy az újságírók az iratok átadásával nem kötelesek aktív együttműködésre a forrás azonosítása során. Hozzátette, az ügyészség szankcionáló intézkedése nem akadályozza a jövőbeli információcsere –

bár talán más formában – a kérelmező és annak forrásai között. A Holland Törvényszéki Intézet később megvizsgálta a dokumentumokat, de nem talált rajtuk használható nyomot.

2006 júniusában a lap és az újságírók polgári pert indítottak a holland állam ellen azzal a gyanúval, hogy a titkosszolgálat az újságírókat már január vége óta lehallgatta és megfigyelte. A felperesek szerint ezek az intézkedések jogellenesek voltak, mert valójában az újságírók forrásainak felderítését célozták. 2006 decemberében a holland belügyminiszter elismerte, hogy voltak lehallgatások, amelyek meghaladták a szükséges mértéket, de azok – egy erre felállított bizottság vizsgálata szerint – megfeleltek a holland törvényeknek. A Legfelsőbb Bíróság végül a titkosszolgálat intézkedéseit szükségesnek és arányosnak találta, és kimondta, hogy az újságírói források védelme nem abszolút, annak korlátját képezi többek között a nemzetbiztonság védelme és a bizalmas információk kiszivárogtatásának megakadályozása. Időközben 2006 novemberében egy államtitkokat árusító férfi ellen folytatott büntetőeljárásban a bíróság tanúként hallgatta ki a két újságírót, mivel ugyanazokat az államtitkokat tartalmazó dokumentumokat szerezték meg, amiket a vádlott kínált megvételre. Az újságírók nem voltak hajlandók felfedni forrásukat, ezért a bíróság elrendelte a letartóztatásukat, majd pár nappal később kiengedték őket. A bíróság végül elismerte az újságírói források védelmének fontosságát, és megállapította, hogy nem merülhet fel nemzetbiztonsági kérdés, mivel az iratok már közismertek voltak, és a médiában is elérhetővé váltak.²⁹

A strasbourgi Bíróság az ügyet az Egyezmény 10. cikke mellett a magánélet tiszteletben tartásához való jogot biztosító 8. cikk alapján is megvizsgálta. A Bíróság elfogadta, hogy az AIVD különleges jogkörei gyakorlásának célja az volt, hogy saját soraikban megszüntessék a titkos információk kiszivárogtatását, valamint azonosítsák azt a személyt vagy személyeket, aki átadta a dokumentumokat a kérelmezőknek. A Bíróság azonban emlékeztetett arra, hogy az újságírói forrás fogalmába nem csak azok a személyek tartoznak bele, akik az újságíró számára információt szolgáltatnak, hanem a „forrás azonosítására alkalmas információk” is, ha azok valószínűleg a forrás azonosításához vezetnek, beleértve az információk forrástól való megszerzésének ténybeli körülményeit, illetve a megszerzett információ nem publikált tartalmát.

A Bíróság ezt követően azt vizsgálta, hogy a beavatkozás törvényben meghatározott-e. A törvénynek védelmet kell nyújtania a hatóságok 8. és 10. cikkben foglalt jogokba történő önkényes beavatkozásával

szemben, különösen akkor, ha az önkényesség kockázata nyilvánvaló, mert a végrehajtó hatalmat titokban gyakorolják. A kérelmezők esetében a beavatkozás alapját a Hírszerzési és Biztonsági Szolgálatokról szóló 2002-es törvény (*Intelligence and Security Services Act*) képezte. A beavatkozás így abban az értelemben előrelátható volt, hogy a kérelmezőknek ésszerűen tudniuk kellett, hogy a közzétett, minősített információkat tartalmazó dokumentumokat korábban jogellenesen szerezték meg a AIVD-től, ami vizsgálatot eredményezhet. A Bíróság leszögezte, hogy az újságírói státusz különleges garanciákat követel a források megfelelő védelmének biztosítására. Jelen esetben az újságírókat pontosan azért figyelték meg, hogy kiderítsék, honnan szerezték be információikat, illetve azonosítsák a forrásaikat. A Bíróság emlékeztetett az előzetes bírói vagy más független szerv általi felülvizsgálat szükségességére, miután az eljárás során a rendőrséget vagy az ügyészséget nem lehet objektívnek és pártatlannak tekinteni. Egy olyan területen, ahol az egyes esetekben potenciálisan könnyű visszaélni, aminek káros következményei lehetnek a demokratikus társadalom egészére nézve, a felügyeleti ellenőrzést bíróra vagy más független hatóságra kell bízni. Mégis, a titkosszolgálat a kérelmezők esetében a megfigyelést és a lehallgatást a belügyminiszter vagy az AIVD egy tisztviselőjének engedélyével anélkül végezhet, hogy egy független és pártatlan testületnek előzetes felülvizsgálat keretében jogában állt volna megakadályozni vagy véget vetni a megfigyelésnek. Ennélfogva a törvény nem nyújtott megfelelő garanciákat az újságírók forrásainak felfedésével szemben, és a Bíróság kimondta, hogy az Egyezmény 8. és a 10. cikkét egyaránt megsértették.

A kérelmezők emellett azzal is érveltek, hogy a dokumentumok átadására való kötelezés valódi célja az újságírói forrás azonosítása volt. A holland kormány arra hivatkozott, hogy a kiadatás elrendelésének elsődleges célja nem a kérelmező újságírók forrásainak azonosítása, sem a kiszivárogtató felderítése az AIVD-n belül – aki a jogellenesen kiszivárogtatott információ tartalmának tanulmányozásával egyszerűen azonosítható –, hanem hogy visszaszerezzék a dokumentumokat a nyilvános forgalomból. Másrészt, bár az a tény, miszerint a titkos, minősített iratok bűnözői körök kezébe kerültek, fontos közérdekű kérdés volt és ezért hírértékű, az újságírók túl mentek azon a határon, ami az információk közzétételéhez szükséges volt. A közzétett részletek ugyanis két informátor kódnevét és olyan körülményeket is tartalmaztak, ami alapján azonosítani lehetett őket, és ez már a nemzetbiztonságot is veszélyeztette. A Bíróság szerint nem

29 Mayer Annamária: Hollandiában nincs megfelelő forrásvédelem. Médiatudományi Intézet, 2012. december 11. http://mtmi.hu/cikk/294/Hollandiaban_nincs_megfelelo_forrasvedelem (2013.05.31.)

volt vitás, hogy a dokumentumok átadásának elrendelése beavatkozás volt a kérelmező társaság információk megismerésének és közlésének szabadságába, amely a büntetőeljárás törvény 96a cikke alapján törvényben meghatározott volt. A kérdés az, hogy a nemzetbiztonság és a bűncselekmények megelőzésének érdekében történt beavatkozás szükséges-e egy demokratikus társadalomban, megfelelt-e a „nyomós társadalmi szükségszerűségnek”, arányos-e az elérni kívánt törvényes céllal, és a hatóságok által felhozott indokok megfelelőek és elégségesek-e.

A Bíróság megismételte, hogy az újságírói források védelme a sajtószabadság egyik alapvető feltétele. A védelem hiánya a forrásokat visszatarthatja attól, hogy segítsék a sajtót a közvélemény közérdekű ügyekben történő tájékoztatását. Ez pedig a sajtó létfontosságú „társadalom éber öre” szerepét is alááshatja, és hátrányosan befolyásolhatja a média képességét, hogy pontos és megbízható információk alapján tájékoztatást nyújtson. A forrás felfedésének elrendelése nem egyeztethető össze a 10. cikkel, kivéve, ha azt nyomós közérdek indokolta. A Bíróság kiemelte, lehetséges, hogy a források nem-felfedésének elve nem szenved kárt, ha azt olyan körülmények között bírálják felül, ahol a forrásnak egyértelműen rosszhiszemű, ártalmas célja van (pl. szándékosan hamis információk gyártása). Ám a bíróságok meggyőző bizonyíték hiányában ritkán feltételezhetik, hogy ez a tényező mindig jelen van. A forrás magatartása soha nem lehet döntő abban a kérdésben, hogy szükséges-e a felfedésre kötelezés, az csupán az egyik fontos tényező lehet.

A Bíróság megítélése szerint annak szükségessége, hogy azonosítsák a kiszivárogtató AIVD tisztviselőt, nem teszi indokoltá a dokumentumok tényleges átadásának elrendelését. A kiszivárogtatót az iratok tartalmának egyszerű tanulmányozásával is megtalálhat-

ták volna – azok technikai vizsgálata nélkül –, illetve azok körének meghatározásával, akik hozzáférhettek a dokumentumokhoz. Másrészt a titkosszolgálatnak ugyan jogos érdeke fűződött a dokumentumok visszaszerzéséhez, ez nem volt elegendő a „nyomós közérdek” – a felfedéshez fűződő közérdek egyértelműen meghaladja a forrás titokban tartásához fűződő közérdeket – igazolásához, ami indokolná a kérelmezők forrásának nyilvánosságra hozatalát. A dokumentumokban lévő információk nagyon nagy valószínűséggel már régóta az AIVD-n kívülre kerültek, amelyek bűnözők tudomására is juthattak. Az iratok forgalomból való visszavonása ezért már nem tudta volna megakadályozni, hogy a bennük lévő információk illetéketlen kezekbe kerüljenek. Mindezek alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kormány által felhozott indokok nem megfelelőek és elégségesek, és a hatóságok nem jártak el jogszerűen, amikor a kiadótól és az újságíróktól a dokumentumok átadását követelték, amivel megsértették a véleménynyilvánítás szabadságát.

A Bíróság tehát kimondta, hogy a két újságíró titkosszolgálatok általi megfigyelésének és telefonjaik lehallgatásának nem volt megfelelő törvényi alapja, mivel a törvény nem nyújtott megfelelő garanciákat a különleges jogkörök újságírók elleni alkalmazásával szemben, amik a források felfedését célozták. Az ítélet következtében számos európai biztonsági és hírszerző szolgálat jogszabályi kereteit és működési gyakorlatát kell módosítani annak érdekében, hogy garantálják az újságírók jogait az Egyezmény 10. cikke alapján. Az előzetes (ex ante) bírói vagy más független szerv általi felülvizsgálat garanciája nélkül az újságírók titkosszolgálat általi megfigyelését és lehallgatását vagy más kényszerítő intézkedéseket szükségszerűen a 10. cikkben foglalt jogaik megsértésének kell tekinteni.³⁰

30 Voorhoof, Dirk: European Court of Human Rights. Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands. IRIS-Merlin, 2013-2:1/2. <http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/2/article2.en.html> (2013. 05. 31.)